

УДК 159.9:159.94

Гонтаренко Л. О.,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних і
гуманітарних дисциплін, Національний
університет цивільного захисту України
E-mail: L_gontarenko@mail.ua

Парфьонов Г. А.,

молодший сержант, Національний
університет цивільного захисту України
E-mail: parfenuczu@mail.ru

ВИКРИВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ВПЛИВ НА ГРОМАДСЬКІ УЯВЛЕННЯ ПРО ВІЙНУ

Інформація може існувати самостійно. Особа та суспільство на її основі реагують на оточуючий світ, змінюючи свої уявлення про нього. Показано, як, впливаючи на психіку людини, інформація здатна бути не тільки формою спілкування, але й маніпулятором суспільства, зброєю нового тисячоліття. Вивчено викривлення інформації, що створює відображення дійсності в суспільній свідомості, в якій викривлені факти будуть часткою реальності.

Ключові слова: інформація, зміна поведінки, інформація як зброя, моделювання сприймання, інформаційно-психологічна війна, інформаційний тиск.

Information can exist independently. The person and society, on its basis respond to surrounding world changing their ideas about it. Investigational as influencing on the human psyche, information is able to be not only the form of communication but also a society manipulator, weapon of a new millennium. Curvature of information, that creates the reflection of reality in public consciousness, in that the distorted facts will be part of reality.

Key words: information, behavior change, Information as a weapon, perception modeling, information-psychological war, informative pressure

Постановка проблеми. Суспільні уявлення формуються на базі інформативних даних, отриманих з різних доступних джерел. Під час військових дій обмеження доступних джерел інформації та викривлене їх

сприймання призводить до можливості спрямованого формування свідомості. Інформація стає пропагандою або різновидом сучасної зброї.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Інформаційний вплив спрямовується на конкретні сфери психіки не тільки окремої людини та груп людей, а й суспільної свідомості в цілому [3, 4, 5]. Засоби маніпулювання суспільством, через масові комунікації включають достатньо широкий арсенал засобів впливу на підсвідомість з метою відтворення відповідних установок та закладення основ поведінки (С. А. Зелінський, А. М. Морозов, В. Г. Крисько, Г. Лебон та ін.).

В умовах загрози державна інформаційна політика використовує цілий арсенал сил, засобів та методів інформаційно-психологічної війни (В. В. Кириченко, К. Х. Каландаров, З. В. Партико) в політичних цілях. Війна стає інструментом політичного тиску та засобом досягнення політичної мети.

Інформаційний вплив може як послабити, так і підсилити психологічну згуртованість колективу, особливо військового. Він виступає джерелом створення загальної впевненості та активності. Або, навпаки, сприймання дійсності передбачає не тільки перегляд системи цінностей та, як наслідок, розрив з колективом, але і ускладнює будь-який подальший вибір, роблячи звичайний шлях неприйнятним.

Зміна цілісності інформації відбувається з метою переорієнтації у сприйманні подій та фактів. Емоції використовуються при цьому як чинник закріплення інформації в пам'яті, або як для послаблення чи посилення сприймання. При сприйманні інформації особистістю та суспільством можливі зміни настроїв, за яких кризова ситуація стає закріплювачем інформації без її аналізу та фільтрації.

Отже, метою статті є аналіз впливу інформації на суспільні уявлення про війну.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інформація (відносно людини), відірвавшись від об'єкта відображення, може самостійно брати участь в психічних процесах, трансформуватися в уявлення, знання, вміння, навички. Таким чином, на основі отриманої інформації система реагує на навколишній світ, змінюючи цілісність (В. Л. Макаров, В. О. Моляко, В. О. Ядов та ін.). Змінюється її актуальність та несуперечливість, захищеність від руйнування та несанкціонованих змін. Викривлення інформації дозволяє створювати певне відображення дійсності в суспільній свідомості, в якій викривлені факти стануть частиною реальності.

В ЗМІ зазвичай маніпулюють з часом і місцем подачі інформації [7], що безпосередньо впливає на її оцінку та засвоєння. Перенавантаження інформацією призведе до відмови від неї.

Перехід до якісно нової програми сприймання дійсності передбачає не тільки перегляд системи цінностей та, як наслідок, розрив з колективом, але і ускладнює будь-який подальший вибір, роблячи звичний шлях неприйнятним.

Вплив негативної інформації на психіку людей обумовлено наступними об'єктивно існуючими соціально-психологічними явищами та процесами. (зараженням, наслідуванням, навіюванням, ідентифікацією та конформізмом) [3]. Інформаційний вплив може використовуватися як послаблення або посилення психологічної згуртованості особливо бойового колективу, а також для створення загальної впевненості та активності або навпаки під час маневрів та ін.

У військових підрозділах спонукальна інформація покликана стимулювати будь-яку дію, а саме активізувати її в зазначеному напрямку та забороняти будь-які інші дії, що можуть призвести до дестабілізації автономних форм поведінки або діяльності.

Залежно від поставленої мети, масштабів дій, характеру та змісту завдань що вирішуються, залучених сил і засобів об'єктами інформаційного впливу можуть бути як конкретні особи, так і певні соціальні групи [2]. (військовослужбовці, робітники, підприємці, молодь, домогосподарки та ін.). В умовах порушення функціонування системи державного управління, створюється обстановка суспільно-політичної та соціально-економічної нестабільності в країні, конкретному регіоні чи серед всього населення.

У стані психічного зараження маси людей здійснюють позитивні та негативні вчинки. Зараження використовуються керівником як засіб компенсації недостатнього психологічного згуртування колективу, а також для загальної впевненості та активності перед або під час навчання, маневрів, стрільб та ін.

Психічне наслідування - це усвідомлене психологічне повторення, наслідування прикладу, обстановки в процесі спілкування, взаємодії та взаємостосунків воїнів.

Вплив на поведінку та психіку, обходячи критичне мислення людини, здійснюється з допомогою мови, зовнішнього вираження емоцій, почуттів, станів [7]. Сила впливу збільшується в урочистій обстановці під впливом значущості інформації, авторитету оратора та ін. Протиріччя навіюваних установок поглядам воїнів, недовіра до них створюють складну психологічну ситуацію, що впливає на психічний стан військових колективів.

Причому, впливаючи на осіб з низьким інтелектом, необхідно поєднувати поширення інформації з сильними негативними емоціями (переважно емоціями страху), а при поширенні інформації серед осіб,

які мають високий рівень навіюваності, а також для осіб з розвинутим інтелектом, слід використовувати сильні позитивні емоції.

До арсенал засобів, що використовуються при цьому, входять як прості прийоми – наприклад, брехня, повтор, спеціальне структурування інформації [2], її дозування та колажування, так і складні – у вигляді побудови міфів, паралельних моделей світу, а також безпосередні підривні інформаційні акції. При визначенні інформаційної війни необхідні уточнення, вірні в тому відношенні, що навіть проста брехня не повинна бути занадто відвертою. Вона повинна бути завуальована будь-яким демагогічним прийомом, коли, наприклад, варварські бомбардування іменуються гуманітарними, коли використовуються явно некоректні логічні схеми: наприклад, частина видається за ціле; те, що справедливо лише для певної частини, розглядається як загальна властивість або мета всього об'єкта; один бік або характеристика явища ототожнюється з самим явищем в цілому; тимчасовий та епізодичний прояв феномену видається за саму його суть; інформація про факт підмінюється його тенденційним тлумаченням, а сам факт висмикується з часу та контексту. При цьому одна брехня повинна безперервно змінюватися новою, складаючи нагромадження інформації, в якому попередня забувається до того, як зможе бути осмислена і викрита. Повтор інформації забезпечує можливість її підпорогового (що відбувається у підсвідомості) підсумовування, коли багаторазово повторена брехня стає очевидною істиною.

Сьогодення виявляє неймовірні інформаційні викидання, що сприймаються оточенням. Це може бути спеціально підготовлена дезінформація, розрахована як на емоційний вплив, так і на відволікання суспільної енергії та засобів у завідомо неправдивих напрямках. Спеціально організовуються витоки інформації, спрямовані на провокацію чи розвідку суспільних настроїв. Це може бути відволікання, що приглушує або розряджає накопичене невдоволення певною ситуацією чи дезорганізацією, коли діяльності надається хибний вектор. Можуть бути і складно організовані системи структурованих міфів, спеціальних конструкцій, блефів, що будуються з урахуванням знань із психології та спрямовані на здійснення впливу з урахуванням особистісних якостей особистості, надій, побоювань тощо.

В цілому блеф можна визначити як системну дезінформацію, що має певну розвивальну інтригу, навколо якої майстерно нарощується корпус фактів, брехні, організований витік інформації тощо. Метою його є здійснення впливу на процес прийняття людиною рішень, на сам хід її міркувань, зміст зроблених нею висновків. Хоча людина робить висновки сама, вже у вихідних посиланнях міститься вбудова-

на в них дезінформація. Подібного типу інформація, що вкидається в суспільну свідомість, залежно від її серйозності і рівня значущості, до якого вона апелює, може викликати не тільки просте занепокоєння в суспільстві, але і дезорганізацію в роботі цілих суспільних груп і структур. Будучи спрямована на певну мету, вона здатна визвати зміну шляхів розвитку цілих країн та об'єднань.

Особливе місце займають безпосередні підривні акції, що проводяться як спеціальні дії, або ж як дії, що засновані на побудові помилкових моделей. Наприклад, можлива дискредитація найбільш перспективних напрямів у наукових дослідженнях та розвитку технологій, доведення до абсурду окремих починань та одночасне заохочення тупикових гілок розвитку, наполегливе проштовхування сумнівних проєктів та ініціатив; компрометація найбільш перспективних людей у керівництві та їх усунення за допомогою вкидання сфабрикованого компромату з одночасним проштовхуванням на керівні посади з наступною підтримкою некомпетентних осіб; створення та підтримка в суспільстві напруження та протиріччя шляхом штучного зіткнення інтересів [1, с. 325]; використання різних типів неоднорідності суспільства для загострення соціальних відносин.

Під час військового конфлікту об'єктивна інформація навмисно або ненавмисно «фальсифікується» – змінюється та підроблюється, що породжує викривлену ідею.

Під виглядом системної об'єктивної інформації може функціонувати її аналог – «інформація що дезорієнтує», що невірно визначає положення суспільства в історичному процесі: економічному стані, відносинах з іншими народами, державами та ін. [4, 241]. Вона може породжувати надцінні викривлені ідеї, об'єктивно не заслуговуючи такої уваги, яку суб'єктивно викликають.

Організованість інформації сприяє упорядкуванню моральних принципів, економічних потреб, поведінки в дещо ціле та гармонійне. Може відбуватися заміна організованої інформації, на ту, що «деморалізує» шляхом трансформації моральних цінностей та провокує «стрибок викривлених ідей», що впливають з порушення послідовності умовиводів, хаотичності та незавершеності думок, непослідовності поведінки.

Коротка, переконлива та доказова інформація в засобах масової комунікації перетворюється на появу та обговорення всебічних точок зору від найпримітивніших до найфантастичніших. Велика кількість ЗМІ з'ясовує елементарні речі, перетворюючи відоме на невідоме, зрозуміле на незрозуміле тощо [1, 5]. Причому домінують найбільш примітивні, містичні та нелогічні пояснення.

У результаті дії таких інформаційних процесів розвивається так звана масова «незв'язність політичного мислення», за якого можливе вірне сприймання подробиць, але з втратою здатності до логічних висновків. Уявлення, поняття, думки втрачають зв'язок з дійсністю, інформаційна тканина розпадається на змістовні фрагменти, з яких формується нова деформована картина світу [7, с. 211].

Дезорганізуюча політична інформація розвалює систему адміністративного управління, руйнує суспільний порядок і призводить до розвалу господарської та фінансової діяльності. Хоча у виступах вона набуває зовнішньо правильних та привабливих форм.

Навіть введення нових понять, аббревіатур зможуть поступово закріплювати нав'язані політичні шаблони, помістити їх у свідомість співвітчизників. З часом вони можуть бути розвинені у нові незрозумілі конструкти інформаційного впливу.

Викривлена інформація руйнує культурні досягнення народу, піддає некоректній критиці та висміюванню традиційні способи життя, культурних героїв нації. Злам культурної самосвідомості означає кінець ідейного спротиву. Змінюється тип і стиль управління, відбувається підміна національних інтересів і цілей державного розвитку. Метою організаційно-інформаційної агресії є якісні зміни традиційного культурного та духовного життя, порушення національних ідеалів і цінностей, демонтаж історичної пам'яті.

З допомогою організації «відтіку мізків», наноситься величезний збиток країні, коли науково-культурна втрата значного числа спеціалістів поєднується з втратою економічною (витрачених засобів на їх підготовку). Повний успіх у виконанні всіх поставлених завдань досягається у випадку, якщо вдається забезпечити себе допомогою правлячої еліти супротивника, що досягається комбінацією найрізноманітніших засобів і доповнюється створенням груп, що є «агентами впливу».

Інформація стає дійсною, а не інформаційним шумом, тільки якщо вона сприйнята і так або інакше усвідомлена (зрозуміла, проінтерпретована). Отже, інформація повинна бути подана так, щоб привернути увагу, зацікавити [5]. В свою чергу, розвивається і сама наука про інформацію, розробляються психотехнологічні основи її моделювання, досліджуються ноотехнологічні особливості людського інтелекту, вивчається соматотехнологія інформаційного впливу (особливості використання різних сигналів, кольору, звуків як значущої інформації). При цьому будь-яка інформаційна війна залишається війною програм, які розуміються не тільки у вузькоспеціальному змісті, але і в широкому, загальнокультурному.

Висновки. Розповсюдження викривленої інформації породжує феномен «розірваності мислення», що з точки зору психології є ознакою патології мислення. У цьому випадку поняття і уявлення відповідають одне одному на основі випадкових або формальних ознак.

Впливаючи на психіку людини, інформація здатна бути не тільки формою спілкування, але й маніпулятором суспільства, зброєю нового тисячоліття. Дезінтегруюча інформація роз'єднує цілісне суспільство на конкуруючі частини. Під впливом такої інформації люди виявляють невіршені протиріччя у стосунках зі своїми недавніми соратниками, колегами, навіть родичами. Останнім наслідком результатів впливу цього виду інформації може виступити факт масових безпорядків та громадянська війна.

Перспективи подальших досліджень полягають у виявленні впливу викривленої інформації на сприймання змісту інформаційної та комунікативної політики держави.

Список використаних джерел

1. Брайант Дж. Основы воздействия СМИ / Дж. Брайант, С. Томпсон. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2004. – 432 с.
2. Гонтаренко Л.О. Інформація як впливовий чинник на населення / Л. О. Гонтаренко, Г. А. Парфьонов // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасний стан психологічного забезпечення професійної діяльності сил охорони порядку» (м. Харків, 25 листопада 2016 року). – Х. : Національна академія НГУ, 2016. – С. 76–79.
3. Манойло А. В. Информационно-психологическая война: факторы, определяющие формат современного вооруженного конфликта / А. В. Манойло // Материалы V Международной научно-практической конференции «Информационные технологии и безопасность». – Киев, 2005. – Вып. № 8. – С. 73–80.
4. Почепцов Г. Г. Информационные войны. Новый инструментарий политики / Г. Г. Почепцов. – М. : Алгоритм, 2015. – 256 с.
5. Руднев А. В. Влияние информации на человека и общество / А. В. Руднев // Вестник Волгоградского государственного университета, 2008. – Серия 7: Философия. Социология и социальные технологии. – № 2. – С. 189–190.
6. Соснюк О. П. Психологічні технології протидії використанню маніпуляційних технік / О. П. Соснюк // Актуальні проблеми психології : Збірник наукових праць інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Київ, 2008. – Том 10. – Вип. 6, Ч. 2. – С. 241–244.
7. Chomsky N. Making The Future. Occupations, Interventions, Empire and Resistance / N. Chomsky. – San Francisco, California : City Lights Bookstore, 2012. – 316 с.

References transliterated

1. Brajant Dzh. Osnovy vozdejstvija SMI / Dzh. Brajant, S. Tompson. – M. : Izdatel'skij dom «Vil'jams», 2004. – 432 s.

2. Gontarenko L.O. Informacija jak vplyvovyy chynnyk na naselennja / L. O. Gontarenko, G. A. Parfonov // Materialy vseukrai'ns'koi' naukovo-praktychnoi' konferencii' «Suchasnyj stan psihologichnogo zabezpechennja profesijnoi' dijal'nosti syl ohorony porjadku» (m. Harkiv, 25 lystopada 2016 roku). – H. : Nacional'na akademija NGU, 2016. – S.76–79.

3. Manojlo A. V. Informacionno-psihologicheskaja vojna: faktory, opredelajushhie format sovremennogo vooruzhennogo konflikta / A. V. Manojlo // Materialy V Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii' «Informacionnye tehnologii i bezopasnost'». – Kiev, 2005. – Vyp. № 8. – S. 73–80.

4. Pohepcov G. G. Informacionnye vojny. Novyj instrumentarij politiki / G. G. Pohepcov. – M. : Algoritm, 2015. – 256 s.

5. Rudnev A. V. Vlijanie informacii na cheloveka i obshhestvo / A. V. Rudnev // Vestnik Volgogradskogo gosudarstvennogo universiteta, 2008. – Serija 7: Filosofija. Sociologija i social'nye tehnologii. – № 2. – S. 189–190.

6. Sosniuk O. P. Psihologichni tehnologii' protydii' vykorystannju manipulacijnyh tehnik / O. P. Sosniuk // Aktual'ni problemy psihologii' : Zbirnyk naukovykh prac' instytutu psihologii' im. G. S. Kostjuka APN Ukraïny. – Kyi'v, 2008. – Tom 10. – Vyp. 6, Ch. 2. – S. 241–244.

7. Chomsky N. Making The Future. Occupations, Interventions, Empire and Resistance / N. Chomsky. – San Francisco, California : City Lights Bookstore, 2012. – 316 c.

Abstract

Gontarenko L. O.,
PhD (Candidate of Psychological Sciences),
associate professor

Parfenov G. A.,
cadet

DISTORTION OF INFORMATION AS A MEAN OF MANIPULATING PUBLIC VIEWS ABOUT WAR

Information can exist independently. The person and society, on its basis respond to surrounding world changing their ideas about it. Influencing on the human psyche, information is able to be not only the form of communication but also a society manipulator, weapon of a new millennium, new generation and hybrid war. Information orients the individual in the content space, creates the capacity for adequate perception of normative notions of good and evil. It gives an understanding of its roots, culture and traditions. Distortion of information creates a reflection of reality in the public awareness; therefore, distorted facts would

be a part of such reality. The time and the place of presentation, directly affect the assessment and assimilation of information. A new perception of reality implies a break with a team and complicates the choice of acting in prospect making the usual way unacceptable.

Mass Media manipulate with the time and the place of presenting information that directly affect the assessment and assimilation of information, clarify the basic things, making known to the unknown. In such case, most primitive, mystical and illogical explanations dominate.

If one destroys the information flows, information becomes a weapon that destroys meaningful ties, raises perception, representation and undermines national self-determination, ethnic roots and cultural values. Crisis fixes information without analysing and filtering it. The war becomes a tool of political pressure and a means of achieving political goals.

Information impact can weaken or strengthen the psychological unity of the military staff. In military units, excitatory information to stimulate and intensify the effect. Contradictions in soldiers' views make it difficult to affect the mental state of military units. Information used as a direct blasting action, creates tension with various types of heterogeneity of society to reinforce social relations. Informative pressure is continuously and permanently destroy the foundations of traditional values that bring humans to the people and nation. It is necessary to determine the content of the information and communication policy of the state.
